

fotografskih procesa, osobito procesa fotografije na staklu. Opisane su karakteristike suhih želatinskih negativa na staklu te su navedeni primjeri najčešćih oštećenja i degradacija nastalih zbog neprimjerenih uvjeta čuvanja. Također su opisani propisani uvjeti čuvanja i proces digitalizacije koji je postao važan dio upravljanja fotografskim zbirkama. U radu je opisan postupak digitalizacije zbirke suhih želatinskih staklenih negativa Hrvatskog restauratorskog zavoda.

Časopis *Portal* jedinstven je po tome što prikazuje konzervatorsko-restauratorske radove na pokretnoj, nepokretnoj i arheološkoj baštini te istraživačke radove koji u pravilu daju smjernice samim radovima u razradi metoda. Objavljeni tekstovi služe i kao udžbenici budućim konzervatorima-restauratorima, razmjerni znanja i analizi novih spoznaja različitih profila stručnjaka te doprinose razvoju konzervatorsko-restauratorske struke. S obzirom na obim radova i bogatstvo tema pravo je zadovoljstvo na jednom mjestu pročitati što se radi na štafelajnim slikama, žbukama, arheološkom metalu, drvenoj polikromiji, staklenim negativima, kao i razvijanju novih tehnologija. Bogatstvo istraživačkih radova, od povijesno-umjetničkih, prirodoslovnih, arhitektonskih i povijesnih, u kontekstu kulturne baštine daje časopisu dodatnu vrijednost i zaslužno mjesto među znanstvenim časopisima.

Andreja Dragojević

Tkalčić. Godišnjak društva za povjesnicu Zagrebačke nadbiskupije. 18(2014).

Godišnjak br. 18 na 878 stranica sadržava 11 članaka razvrstanih u skupine rasprava i izvora, šest prikaza knjiga, pravila, ljetopis i popis članova Društva.

Nikola Hohnjec donosi rad *Profesori katedre Svetoga pisma Staroga zavjeta na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu*. U prvom dijelu opisan je rad studija Svetog pisma Starog zavjeta od osnutka modernog Sveučilišta u Zagrebu 1874., u čijem se sastavu nalazio i Bogoslovni fakultet. Opisano je trajanje studija i predmeti na katedri koji su se s vremenom mijenjali. U drugom dijelu kronološki su predstavljani profesori predavači Starog zavjeta: Franjo Iveković, Juraj Dočkal, Josipa Volović, Antun Sović, Janko Oberški, Celestin Tomić i Adalbert Rebić, njihov profesorski rad i uža specijalizacija s popisom knjiga i članaka koje su u svojem djelovanju objavili.

S radovima na temu katoličkih banaka i štedionicama nastavlja Siniša Lajnert. Ovaj put riječ je o naslovu *Hrvatska katolička štedionica d.d. Nova Gradiška 1906.–1948*. Registrirana je temeljem Trgovačkog zakona donesenog 16. svibnja 1875., koji je vrijedio do 1945. godine. Štedionica je osnovana 24. veljače 1910. iz Hrvatske katoličke gospodarske zadruge, a upisana je u trgovačkom registru za

društvene tvrtke sa sjedištem u Novoj Gradiški. Imala je svoja pravila, određenu temeljnu glavicu i pripadajuće dionice. Upravnu strukturu činili su glavna skupština sa svim dioničarima, ravnateljstvo, dnevni povjerenik, ravnatelj i nadzorni odbor koji je kontrolirao vođenje poslova. Prikazano je poslovanje Štedionice u Austro-Ugarskoj Monarhiji, Kraljevini SHS/Jugoslaviji i NDH, utjecaj opće privredne krize i uredbi kojima su rješavana pitanja otplate dugova zemljioradnika, a koje su se izrazito negativno odrazile na njezino poslovanje. Od posljedica razaranja i pljačke u Drugom svjetskom ratu Štedionica je dovedena do likvidacije, koja je i službeno provedena u FNRJ rješenjem od 5. prosinca 1946.

Stipo Pilić prikazuje *Jasenovačku Posavinu između dva svjetska rata*. U uvodnom dijelu osvrnuo se na prvi poznati pisani spomen mjesta Jasenovac iz 1334., koje je bilo u sastavu Zagrebačke biskupije. Uz konstataciju kako je ime Jasenovac opterećeno zbog logora iz Drugog svjetskog rata, namjera autora je bolje upoznavanje Jasenovačke Posavine kroz više aspekata. Prema geografskom položaju, prometnoj povezanosti, strukturi stanovništva, upravnim, gospodarskim, političkim i vjerskim prilikama na koje je utjecalo i nasljeđe iz vremena Vojne krajine i Austro-Ugarske Monarhije. Prikaz je podijeljen na razdoblja: Kraljevine SHS, Šestosiječanjske diktature do ubojstva kralj Aleksandra, od ubojstva kralja Aleksandra do nastanka Banovine Hrvatske, od nastanka Banovine Hrvatske do početka Drugog svjetskog rata.

Stjepan Razum u članku predstavlja *Dom Božje providnosti u Zagrebu 1934.–1949.* Na poticaj Društva za sveudiljno klanjanje Presvetom Oltarskom Otajstvu i za potporu siromašnih crkvi osnovana je socijalna ustanova Dom Božje providnosti u Zagrebu 1934. godine. Unutar Doma nalazila se kapela Corpus Domini, javni bogoslužni prostor o kojem su skrbile redovnice različitih družbi: od Presvete Euharistije, Kćeri milosrđa i Pohoda Marijina. Svrha Doma odnosila se na pomoć siromašnim obiteljima i utočište svima koji su utočište tražili. Dom se na početku svojeg rada nalazio u iznajmljenom prostoru na Tratinskoj cesti br. 62, a kasnije u vlastitom prostoru na adresi Mošćenička ulica br. 3. Dom je prestao s radom 1945., ali se u spisima navodi kao sekcija Društva za sveudiljno klanjanje Presvetom Oltarskom Otajstvu i za potporu siromašnih crkvi. U pravnom smislu prestao je djelovati 1949., kad je zgrada Doma prenamijenjena u Samostan sestara od Pohoda Marijina.

O Dijecezanskoj zbirci župe Blažene Djevice Marije Snježne u Karlovcu na Dubovcu piše Jelena Mužar. Ukratko je dana povijest župe, župnog dvora i prikupljanja zbirke. Zbirka sadržava slikarsku i kiparsku građu te svjetovne i liturgijske predmete iz razdoblja od 16. do 20. stoljeća koji su do sada bili nepopisani i neobrađeni. Naglasak rada je na popisu 40 slika i 29 kipova koje se predstavlja javnosti.

Drugi članak Stjepana Razuma posvećen je *Hrvatskomu plemstvu na Žumberku – Plemenitoj obitelji Delivuk*. Uvodno su popisani neki članovi obitelji Deli-

vuk, opisane i objavljene isprave u vlasništvu obitelji Delivuk iz Zagreba, koja je porijeklom iz zaselka Delivuki u župi Grabar na Žumberku. Prva isprava odnosi se na dodjelu plemstva Vuku Delivuku, vojvodi utvrde Karlovac i njegovu potomstvu od kralja Ferdinanda III. Habsburgškog, napisana latinskim jezikom, izdana 18. prosinca 1656. u Beču. Drugom ispravom kraljica Marija Terezija Habsburško-Lotarinška podjeljuje Ivanu Delivuku posjed Grič. Napisana je njemačkim jezikom, a izdana 31. prosinca 1770. u Beču. Treću ispravu izdao je grof Juraj Oršić Slavetički Miji Delivuku 6. rujna 1843. u Slavetiću. Isprava je pisana hrvatskim jezikom, a vezana uz zalaganje dijela vinograda Brckovčak i obveze Delivuka. Četvrta je isprava također od 6. rujna 1843. izdana u Slavetiću, pisana hrvatskim jezikom. U ispravi grof Juraj Oršić zalaže dio svog vinograda Brckovčak Franji, Jakobu i Juri Kišić te određuje njihove obveze.

U trećem članku Stjepan Razum daje prikaz *Spomenice župe Prelog*. *Spomenica* je rukopisna knjiga koja se čuva u arhivu župe Sv. Jakoba u Prelogu. Započeo ju je pisati župnik Stjepan Foki, a nastavio župnik Mijo Habuš. Pisana je latinskim, mađarskim i hrvatskim jezikom. Stjepan Foki preuzeo je dužnost župnika u Prelogu 1813. godine. Po svoj prilici *Spomenicu* je počeo pisati 1863. povodom obilježavanja svoje 50. obljetnice župnikovanja. *Spomenica* najvećim dijelom sadržava popise prethodnih župnika župe Sv. Jakoba u Prelogu, podatke o gradnji crkve u župi, oslikavanju, zvonu, orguljama, osnivanju zbora itd. Mijo Habuš preuzeo je službu župnika 1905., što je i zapisao u *Spomenicu* uz imena svojih prethodnika do Stjepana Fokija.

Vladimir Geiger objavljuje rad pod naslovom *Odluka o uklanjanju grobalja i grobova „okupatora“ i „narodnih neprijatelja“ Ministarstva unutarnjih poslova DF Jugoslavije od 18. svibnja 1945. i Katolička crkva u Jugoslaviji*. Autor ističe da je namjera potpunog i radikalnog obračuna jugoslavenskih komunista s neprijateljem neposredno po završetku Drugog svjetskog rata sadržana i u naredbi Ministarstva unutarnjih poslova Demokratske Federativne Jugoslavije br. 1253, od 18. svibnja 1945. o uklanjanju i uništavanju groblja i nadgrobnih spomenika vojnika njemačke, talijanske i mađarske vojske, te ustaša, četnika i slovenskih domobrana. Da je naredba sustavno provedena potvrđuju onodobne isprave, a i suvremenici događaja. Majke i supruge poginulih izvješćivale su nadbiskupa Stepinca o uništavanju grobova. Katolička crkva je kod državnih vlasti prosvjedovala protiv rušenja i uništavanja grobova i groblja. Također, zahtijevala je i da se nakon izvršenih smrtnih kazni tijela ubijenih predaju za dostojan kršćanski pokop.

U članku Slađane Josipović Batorek *Sudski postupak protiv svećenika Branka Birta* objavljeni su izvorni zapisnici saslušanja optuženog Branka Birta i svjedoka pred Okružnim sudom u Osijeku 1949. godine. Branko Birt rođen je 1910. u Srijedskoj, bio je župnik u Ferinčancima i kapelan u Zagrebu, Bisagu i Visokom. Optužen je za suradnju s Nijemcima i ustašama, za aktivno organiziranje ustaške mladeži u kojem je koristio svoj svećenički ugled, za sudjelovanje u nasilnom pokrštanju Srba i za prijavu u kojoj je bilo uhićeno desetak osoba. Okružni sud u

Osijeku osudio ga je na kaznu smrti strijeljanjem, ali mu je u drugostupanjskoj presudi Vrhovni sud NRH smanjio kaznu na 20 godina zatvora.

Ivan Armanda predstavlja *Pisma nadbiskupa Alojzija Stepinca križarici Amadeji Pavlović*. Rad započinje kratkim životopisom Amadeje Pavlović. Zatim slijede prijepisi 21 pisma nadbiskupa Alojzija Stepinca, koje je iz kućnog pritvora iz Krašića u razdoblju od 1952. do 1959. uputio redovnici Amadeji Pavlović. Pisma su svjedočanstva o teškim vremenima za Crkvu, komunističkim provokacijama i progonima, pastoralnoj djelatnosti, nadbiskupovom zdravlju, o njegovom stavu prema svećenicima koji stupaju u staleška udruženja te općenito o njegovu viđenju stanja i budućnosti Crkve u komunističkoj Jugoslaviji. Uz zahvale za njezinu brigu i potporu redovito je u pismima navodio i citate iz Biblije kojima je slao poruke vjere, nade i ustrajnosti.

Objavom izvornih isprava o osnivanju i djelovanju teološkog društva „Kršćanska sadašnjost“: 1974./1977.–1982. Miroslav Akmadža želio je u radu rasvijetliti problematiku djelovanja spornog Teološkog društva Kršćanska sadašnjost. Dao je osvrt na osnivanje i djelovanje društva, razloge i motive osnivača Društva, stavove Svete Stolice, Biskupske konferencije i biskupa o teološkim društvima. Inicijativa za osnivanje Društva potekla je od pojedinih svećenika. Državne vlasti su se službeno ograđivale od formiranja takvog društva kako ih se ne bi povezivalo s osnivanjem, ali su spremno iskoristile priliku da se preko članova Društva informiraju o unutarnjem stanju i djelovanju Crkve. U kontekstu vremena i događanja isprave dokazuju međusobno nepovjerenje. S jedne strane pokušaj državnih vlasti da kontroliraju i razjedine Crkvu potičući rad Društva i afirmaciju svećenika kao građana u samoupravnom društvu, a s druge strane strah crkvene javnosti od razbijanja jedinstva.

U Prikazima su predstavljene knjige: Akmadža, Miroslav. *Katolička crkva u komunističkoj Hrvatskoj 1945.–1980.* (Stjepan Kožul); Batelja, Juraj i Batelja, Josipa. *Bogorodica zaštitnica u Hrvata* (Stjepan Kožul); Koščak, Anđelko. *Župa Sv. Marka Evanđelista – Vinica* (Stjepan Razum); Krišto, Jure. *Biljezi jedne franjevačke politike u Bosni i Hercegovini* (Stjepan Razum); Zrinski Sigetski, Nikola. *Darovnica župi Svetoga Jurja na Bregu od 6. prosinca 1563.* (Agneza Szabo); Deželić, Gjuro; Szabo, Agneza; Biondić, Ivan; Moser, Josip. *Hrvatsko-slovački crkveni dostojanstvenici* (Agneza Szabo). Zatim slijede *Pravila Društva, Ljetopis i Popis društvovnih članova.*

Angelika Milić